

نخستین ضبط‌های فارسی در شبه قاره

شبه قاره یکی از اصلی‌ترین کانون‌های ضبط صفحه‌های سنگی در جهان بوده است. بنابر مدارک موجود، ضبط در شبه قاره، توسط صدابردار کمپانی گرامافون، "فردریک ویلیام گایزبرگ" در سال ۱۹۰۲ میلادی آغاز شده است و اولین کارخانه این شرکت، در سال ۱۹۰۸ میلادی در سیلدا (کلکته) آغاز به تولید صفحه می‌نماید. کمپانی‌های بزرگ دیگر نیز از سال ۱۹۰۵ میلادی در شبه قاره فعالیت خود را شروع می‌کنند. آمار تقریبی آثار ضبط شده برای لیبل‌های اصلی در شبه قاره در سائیزهای گوناگون، به شرح زیر است:

- صفحه‌های کمپانی گرامافون تولید انگلستان و هند از ۱۸۹۹ تا ۱۹۰۸ میلادی بالغ بر ۵۰۰۰ صفحه
 - صفحه‌های نیکول تولید انگلستان از ۱۹۰۵ تا ۱۹۰۹ میلادی بالغ بر ۱۰۰۰ صفحه
 - صفحه‌های بکا تولید آلمان از ۱۹۰۸ تا ۱۹۱۰ میلادی بالغ بر ۱۵۰۰ صفحه
 - صفحه‌های پاته تولید فرانسه و هند از ۱۹۰۸ تا ۱۹۱۴ میلادی بالغ بر ۱۰۰۰ صفحه
 - صفحه‌های ادئون تولید آلمان از ۱۹۰۶ تا ۱۹۳۷ میلادی بالغ بر ۳۰۰۰ صفحه
 - صفحه‌های زونوفون تولید انگلستان و هند از ۱۹۱۰ تا ۱۹۲۰ میلادی بالغ بر ۱۰۰۰ صفحه
 - صفحه‌های سینگر، جیمز اپرا و سان دیسک تولید هند از ۱۹۰۷ تا ۱۹۱۰ میلادی بالغ بر ۱۰۰۰ صفحه
 - صفحه‌های رامافون و رامگراف تولید آلمان از ۱۹۰۵ تا ۱۹۳۰ میلادی بالغ بر ۱۰۰۰ صفحه
 - صفحه‌های برودکست و جای بهارات تولید انگلستان از ۱۹۳۰ تا ۱۹۴۰ میلادی بالغ بر ۱۰۰۰ صفحه
 - صفحه‌های هندوستان، مگافون و سنولا تولید کلکته از ۱۹۳۰ میلادی بالغ بر ۵۰۰۰ صفحه
 - صفحه‌های یانگ ایندیا تولید بمبئی از ۱۹۴۰ تا ۱۹۵۰ میلادی بالغ بر ۲۰۰۰ صفحه
 - صفحه‌های کمپانی گرامافون هند (هیز مسترز ویس، کلمبیا، توین، ادئون و ...) تولید کلکته، مدرس و بمبئی از ۱۹۰۸ میلادی تا پایان (۱۹۷۰ میلادی) بالغ بر ۵۰۰۰۰۰ صفحه
- عناوین بسیار صفحه‌های تولید شده در شبه‌قاره که کانون تولید صفحه برای اغلب کشورها و زبانهای آسیایی بوده و بازتولیدهای متعدد آنها، شبه‌قاره را به یکی از اصلی‌ترین و متنوع‌ترین مخازن صفحه‌های سنگی تبدیل کرده است که پژوهشگران عرصه دیسکوگرافی را در تمام نقاط جهان، ناگزیر از توجه جدی به صفحه‌های تولید شده در شبه‌قاره می‌کند.

صفحه‌های فارسی دربین اولین صفحه‌های شبه قاره، جایگاه ویژه‌ای دارند. گذشته از ضبط‌های سال ۱۸۹۹ میلادی کمپانی گرامافون برای اولین کاتالوگ "صفحه‌های مشرقی" که در لندن ضبط شدند و صفحه‌های فارسی آن مشتمل بر قرائت اشعار فارسی است و ظاهراً توسط دکتر حبیب احمد از مسلمانان شبه‌قاره، ضبط شده‌اند، صفحه‌های فارسی دیگری نیز دربین اولین آثار ضبط شده در فاصله سالهای ۱۹۰۴ تا ۱۹۰۷ میلادی در شبه قاره وجود دارند.

در کنار توجه به اهمیت منحصر به فرد ضبط‌های اولیه فارسی در هر نقطه جهان، پرداختن به سایر ضبط‌های قدیمی شبه‌قاره و بررسی تطبیقی آن با آثار اولیه ضبط شده در تهران نیز به دلیل پیوند تنگاتنگ و تاریخی شعر و موسیقی، دارای ضرورتی انکارناپذیر است که قطعاً مورد توجه پژوهشگران عرصه اتنوموزیکولوژی قرار دارد. تعبیه دنیایی از "قول" و "غزل" در ترنم موسیقیدانان و هنرمندان پهنه گسترده ایران فرهنگی، همپای شعر سبک هندی و نقش آفرینی چهره‌هایی چون "امیرخسرو دهلوی" قابل مطالعه و پیگیری است. قابل ذکر آنکه "غزل" به عنوان فرمی شناخته شده در موسیقی شبه قاره، که ضبط‌هایی از آن با شعر فارسی در دسترس است، تشابهی جدی با فرم "غزل" در موسیقی عثمانی دارد و هردو، قرابت ویژه‌ای با "آواز" (در ازای تصنیف) در شیوه‌های خواندن در موسیقی ایرانی دارند.

امروز شاه شاهان مهمان شدست ما را
غزل
GAZAL sung by Kali Jan
DELHI
G.C-3-12192

شاه محبوب سبحانی
قوالی ضلع
GAZAL-KAWALI ZILLA
sung by Miss Kali Jan
DELHI
G.C-3-13082

جدول زیر که با استفاده از کتاب "اولین ضبط‌های هندی کمپانی گرامافون: ۱۸۹۹ تا ۱۹۰۸ میلادی" اثر "مایکل کی‌نیر" تهیه شده است ۳۴ اثر فارسی از هنرمندان شبه‌قاره را در فاصله سالهای ۱۹۰۴ تا ۱۹۰۷ میلادی گزارش می‌نماید که اطلاعات آن بکر و بدیع بوده و مهمتر آنکه نمونه‌هایی از آثار فهرست شده در دسترس می‌باشد و تلاش برای بدست آوردن و تهیه و طبعا امکان شنیدن آنها، با موفقیت همراه شده است. از ذکر عناوین قطعات به دلیل نامفهوم بودن اصل متن و نگارش انگلیسی متن فارسی با قرائت و لهجه هندی، خودداری شد.

تاریخ ضبط	خواننده	شماره کاتالوگ	شماره قالب	سایز
1904/5	زبان جان	2-12432	3638g	7"
1904/5	بانی جان	2-12433	3697g	7"
1904/5	کیتی جان	2-12459	3705g	7"
1904/5	محموده جان	2-12478	3724g	7"
1904/5	آقا (آغا) امیر	2-12432	3785g	7"
1904/5	ماسیتی جان	3-12099	2869h	10"
1904/5	کالی جان	3-12192	2889h	10"
1904/5	کالی جان	3-12193	2891h	10"
1904/5	کالی جان	3-12194	2895h	10"
1904/5	کالی جان	3-12195	2896h	10"
1904/5	بانی جان	3-12196	2966h	10"
1904/5	بانی جان	3-12161	2967h	10"
1904/5	بانی جان	3-12197	2968h	10"
1904/5	کیتی جان	3-12198	2979h	10"
1904/5	محموده جان	3-12228	3007h	10"
1904/5	محموده جان	3-12229	3017h	10"
1906/7	گوهر جان	3-13020	3773e	10"
1906/7	وزیر جان	3-13045	3883e	10"
1906/7	محموده جان	3-13060	3898e	10"
1906/7	امیر جان	3-13068	3906e	10"
1906/7	کالی جان	3-13082	3920e	10"
1906/7	زبان جان	3-13123	3961e	10"
1906/7	زبان جان	3-13126	3964e	10"
1906/7	زبان جان	3-13131	3969e	10"
1906/7	زبان جان	3-13132	3970e	10"
1906/7	سان گلاب سینگ	3-12206	4012e	10"
1906/7	جهاندی (جهولوم)	3-13193	4095e	10"
1906/7	بیگا جان	3-13227	4216e	10"
1906/7	نوننی جان	3-13250	4242e	10"
1906/7	گوهر جان	13052	620f	12"
1906/7	گوهر جان	13053	626f	12"
1906/7	کالی جان	13057	642f	12"
1906/7	وزیر جان	13066	651f	12"
1906/7	جهاندی (جهولوم)	13071	660f	12"
1906/7	جانکی بای	3-13651	5593e	12"
1906/7	امیر جان	13137	1835f	12"
1906/7	دواننی جان	13138	1838f	12"